

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2021-1-1>

УДК 338.45.001.73:332.1(477)

JEL L16, O25, O57

С. О. Ішук

доктор економічних наук, професор, завідувач
відділу проблем реального сектору економіки регіонів

ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

e-mail: iso.ird@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3698-9039>

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Запропоновано авторське тлумачення терміна «потенціал розвитку промислової системи». Обґрунтовано стратегічні орієнтири розвитку перспективних хімічних виробництв в Україні та запропоновано організаційно-економічні форми реалізації їхнього потенціалу, зокрема в Західному регіоні. Розроблено організаційний механізм відновлення сировинної бази вітчизняних текстильних та інших виробництв. Здійснено групування регіонів за потенціалом заготівлі деревини та її промислової переробки. Визначено перспективні напрями розвитку деревообробної промисловості в областях Західного регіону (у розрізі виробництв) та окреслено базові стратегії їх реалізації, зорієнтовані на внутрішній і зовнішній ринки збуту продукції. Комплексно досліджено проблематику функціонування в Україні агропереробних виробництв крізь призму їхнього ресурсного забезпечення в регіональному розрізі. Окреслено ключові проблеми та обґрунтовано перспективи розвитку зерно-, м'ясо- та молокопереробних виробництв, виходячи з поточних і прогнозних трендів кон'юнктури на відповідних товарних ринках. Запропоновано організаційні форми реалізації потенціалу розвитку агропереробних виробництв в Україні і механізми їх інституційної підтримки.

Ключові слова: промисловість, потенціал, розвиток, переробне виробництво, продукція, сировина, експорт.

Ishchuk S. THE PROCESSING INDUSTRY DEVELOPMENT CAPACITY IN UKRAINE: REGIONAL ASPECTS

To ensure competitiveness in world markets in the context of deepening globalization processes, Ukraine needs to adjust its own raw material base, which will qualitatively change the structure of Ukrainian exports from raw materials to goods with a high share of value added. The purpose of the article is to assess the development capacity of chemical, textile, agro-processing, and woodworking industries of Ukraine on the basis of import substitution and export orientation and substantiation of organizational and economic forms of its practical implementation. The author's interpretation of the term "capacity of industrial system development" is offered. Based on the results of the technological profile analysis, the level of capacity utilization and performance indicators of the largest chemical enterprises of Ukraine, and strategic guidelines for the development of promising chemical industries are substantiated and organizational and economic forms of realizing their capacity are suggested, in particular in the Western region. Proposals for ensuring competitive conditions for participants in the domestic market of light industry products are provided, the need for simplified regulatory procedures and investment incentives to ensure the development of domestic light industry enterprises is substantiated. An organizational mechanism for restoring the raw material base of textile and other industries is developed. The regions of Ukraine are grouped according to the capacity of timber harvesting and industrial processing. The perspective directions of development of the woodworking industry in the Western region (in the context of productions) are defined and the basic strategies of their realization focused on the internal and external markets of production are outlined. The organizational forms of realization of the development capacity of agro-processing productions in Ukraine and mechanisms of their institutional support are offered.

Keywords: industry, potential, development, processing production, products, raw materials, export.

Постановка проблеми. Для забезпечення конкурентоспроможності на світових ринках в умовах поглиблення глобалізаційних процесів Україні потрібне налагодження переробки власної сировинної бази, що дозволить якісно змінити структуру українського експорту – із сировинних позицій на товари з високою часткою доданої вартості. Лише імпортуючи інновації (у вигляді виробничих і управлінських технологій), а не сировину (переважно зернові, руду та метали), у перспективі можна наростити обсяги експорту доданої вартості, паралельно заповнюючи якісною продукцією внутрішній ринок. Отже, практична реалізація потенціалу розвитку вітчизняних переробних виробництв прискорить інтеграцію промислового сектору національної економіки у світові ланцюги формування доданої вартості, а це, своєю чергою,

сприятиме трансферу технологій, поширенню бізнес-культури, зростанню зайнятості, підвищенню професійно-освітньої кваліфікації виробничого та управлінського персоналу, а в підсумку – збільшенню рівня оплати праці і соціальних стандартів життя в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Становлення економічної категорії «потенціал промисловості» базується на ресурсній теорії, одним з фундаторів якої був Е. Пенроус [1], а також на концепції залежності від ресурсів Дж. Пфеффера [2], згідно з якою ефективність діяльності суб'єктів господарювання залежить від залучення і рівня використання ресурсів. Р. Грант зазначав, що ресурси є джерелом можливостей, а можливості є основним джерелом конкурентних переваг [3]. Подальшого розвитку теоретичне підґрунтя ресурсного підходу набуло в

концепції динамічних можливостей Д. Дж. Тісса (D. J. Teece) [4], який стверджував, що останні є здатністю суб'єктів господарювання до створення, консолідації та інтегрування внутрішніх і зовнішніх переваг для адаптації до мінливого середовища. Г. Хамел (G. Hamel) і К. Прахалад (K. Prahalad) довели, що унікальне поєднання ключових переваг може створити конкурентну перевагу компанії [5]. Згодом дослідження в цьому напрямі привели до розроблення ресурсної теорії конкурентних переваг, зокрема у роботах Дж. Барні (J. Barney) [6]. Згідно з ресурсною теорією конкурентних переваг, наявність і доступність ресурсів, які відповідають наведеним характеристикам, формує більш високий потенціал підприємства та дозволяє йому реалізовувати стратегії, спрямовані на підвищення ефективності діяльності. Т. Дюран у своїй роботі [7] зробив акцент на використанні ресурсів підприємства для створення нових потенційних можливостей завдяки менеджменту процесів (або реінжинірингу). Він стверджував, що для формування промислового потенціалу замало наявності сукупності ресурсів, необхідно знайти технології (механізм) їх організації та ефективного використання. Водночас залучення ресурсів обмежується наявним (або доступним) капіталом, умовами середовища, цілями діяльності суб'єкта господарювання (тобто управлінською ситуацією). Отже, поділ факторів на зовнішні і внутрішні є базовим у розумінні процесів формування та розвитку промислового потенціалу.

Економічний потенціал промисловості як системи має включати комплекс уже сформованих зв'язків і відносин, які відображають минуле та сьогодення процесу функціонування і розвитку окремих підприємств (реальний рівень ресурсного потенціалу), а також глибокий диференційований аналіз стратегічних зв'язків і відносин з довгостроковим прогнозом можливостей і ресурсів, ураховуючи оптимальне їх використання (перспективний рівень потенціалу). Варто зазначити, що дослідження категорії «потенціал розвитку промисловості» – проблема не нова та розглядається паралельно з питаннями формування стратегії розвитку промислового сектору економіки. Однак чіткого визначення потенціалу розвитку немає, окремі вчені розкривають лише значення його застосування та фактори, які впливають на його рівень, і трактують потенціал розвитку як сукупність можливостей функціональних потенціалів змінювати параметри показників діяльності в умовах обраної стратегії розвитку.

Метою статті є оцінювання потенціалу розвитку хімічних, текстильних, агропереробних і деревообробних виробництв України на засадах імпортозаміщення та експортоорієнтації та обґрунтування організаційно-економічних форм його практичної реалізації.

Основні результати дослідження. Аналіз наявних підходів до визначення поняття «потенціалу розвитку» дав підстави для розроблення його узагальненого визначення як сукупності обмежених наявних ресурсів і компетенцій підприємства для досягнення глобальних і стратегічних цілей у майбутньому, ураховуючи відповідні умови зовнішнього середовища. Відтак вважаємо, що

потенціал розвитку промисловості (зокрема переробної) – це система, з одного боку, внутрішнього економічного потенціалу, тобто потенціалу окремих підприємств (або інтегрованих промислових структур), який, своєю чергою, включає виробничий, ресурсний (кадровий, фінансовий, інформаційний та ін.), інвестиційно-інноваційний та експортний потенціали, а з іншого – зовнішніх глобальних і макроекономічних параметрів (фази розвитку світової економіки, кон'юнктура на зовнішньому та внутрішньому ринках, державної фінансової і митної політики та ін.), що однаковою мірою можуть як стимулювати, так і лімітувати розвиток переробних виробництв [8, с. 6]. Отже, потенціал розвитку промислової системи (або переробної промисловості чи її окремих сегментів) – це здатність до ефективного функціонування та інтенсивного нарощування виробництва та експорту продукції, виходячи з наявного економічного потенціалу підприємств, їх сировинного забезпечення, місткості внутрішнього й зовнішнього ринків, а також умов інституційно-правового середовища на макро- та мезорівнях.

Однією з головних проблем національної економіки є її висока залежність від імпорту промислової продукції. Остання займає понад 80% в українському імпорті. Зокрема, частка імпорту у внутрішньому споживанні продукції хімічної промисловості в Україні становить понад 50%, легкої промисловості – понад 48%, деревообробної – понад 37%, а харчової – майже 32% [9; 10; 11]. Значною є й імпортна складова вітчизняного експорту: від майже 40% продукції харчової промисловості до 57% – хімічної. Імпортозалежними є й самі переробні виробництва, а надто хімічні і текстильні, частка імпорту у витратах яких становить майже 50%. Натомість у Польщі значення цих показників у 1,5 раза менші.

Серед чотирьох груп досліджуваних виробництв лише хімічні належать до середньовисокотехнологічних (за класифікацією Євростату), інші три – до низькотехнологічних. Однак українська хімічна промисловість – це здебільшого низькотехнологічні виробництва неорганічної хімії, продукція яких домінує у вітчизняному експорті цього сегмента переробки, тоді як основу такого експорту ЄС-28 становить продукція високотехнологічних виробництв органічної хімії та фармацевти, а на неорганіку припадає менше 3%. Також українські хімічні виробництва є сировинно- та енергомісткими (зокрема порівняно з польськими), що засвідчує висока частка продукції добування сировини та природного газу, а також електроенергії в їх проміжному споживанні.

За результатами ґрунтовних авторських досліджень вітчизняної хімічної промисловості (зокрема порівняно з країнами-членами ЄС), а також на підставі аналізу технологічного профілю, рівня завантаженості виробничих потужностей і результативних показників діяльності найбільших хімічних підприємств України обґрунтовано стратегічні орієнтири розвитку перспективних хімічних виробництв та запропоновано організаційно-економічні форми реалізації їхнього потенціалу, зокрема в Західному регіоні (табл. 1).

Форми реалізації потенціалу розвитку хімічних виробництв у Західному регіоні України

Перспективне виробництво	Форма реалізації потенціалу
Содова промисловість (виробництво каустичної соди)	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній і зовнішній ринки:</i> – розширення виробництва на матеріально-технічній базі ТОВ «Карпатнафтохім»; – посилення захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції шляхом вирівнювання умов доступу на ринок для вітчизняних і закордонних виробників із застосуванням технічних та митних бар'єрів, адміністративних та регуляторних заходів
Сірчано-кислотна (сульфатно-кислотна) промисловість, виробництво калійних солей і карбонатної сировини	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній ринок (імпортозаміщення):</i> поглиблення використання джерел мінерально-сировинних ресурсів із залученням дольових коштів провідних хімічних підприємств шляхом створення вертикально – та горизонтально-інтегрованих структур із комплексної переробки сировини (кластерів, промислових хімічних парків)
Виробництво аміаку (сировини для виробництва нітратної кислоти та азотних добрив)	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній і зовнішній ринки:</i> – техніко-технологічне переоснащення ПрАТ «Рівнеазот» для задоволення попиту вітчизняних сільгоспвиробників в азотних добривах і розширення їх товарного асортименту; – нарощування потужностей з переробки аміаку та випуску добрив з високим попитом на зовнішніх ринках (аміачної селітри, карбаміду, карбамідо-аміачних сумішей та ін.)
Виробництво фосфатних добрив	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній ринок:</i> створення виробництв зі збагачення місцевої фосфатної та іншої сировини для виробництва фосфоровмісних добрив
Виробництво технічного вуглецю (складової виробництва гуми та інших пластичних мас)	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній ринок (імпортозаміщення):</i> – нарощування виробничих потужностей ДП «Дашавський завод композиційних матеріалів»; – митно-тарифні обмеження конкуруючого імпорту
Виробництво циклічних вуглеводнів (бензолу)	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній ринок (імпортозаміщення):</i> – збільшення рівня завантаженості потужностей ТОВ «Карпатнафтохім»; – митно-тарифні обмеження конкуруючого імпорту
Виробництво первинних пластмас і виробів з пластмас промислового й побутового призначення	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній ринок (імпортозаміщення):</i> – реалізація інвестиційних проектів зі створення імпортозаміщувальних виробництв (поточних ліній для виготовлення продукції малотоннажної хімії) на базі середніх і малих підприємств; – розширення товарного асортименту, якісний інжиніринг; – посилення цінової і товарної конкурентоспроможності вітчизняних виробників
Виробництво хімічної продукції для житлово-комунального та автодорожнього будівництва (труб та інших матеріалів)	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній ринок (імпортозаміщення):</i> – створення нових виробничих потужностей, зокрема з іноземним капіталом; – модернізація наявних виробництв на базі інноваційних технологій; – освоєння випуску нових видів продукції
Виробництво сировинних і допоміжних матеріалів для меблевої (карбамідо-формальдегідних смол, клеїв) і легкої (синтетичних барвників, хімічних волокон і ниток) промисловості	<i>Стратегічний орієнтир – внутрішній ринок (імпортозаміщення):</i> – збільшення наявних потужностей підприємств (групи компаній «Поліком») із залученням зовнішніх інвестицій; – надання податкових, митно-тарифних преференцій вітчизняним виробникам для імпорту обладнання і технологій інноваційного спрямування

Джерело: авторська розробка.

Виходячи з кон'юнктури на внутрішньому та зовнішньому ринках, одними з найбільш перспективних виробництв переробної промисловості в Україні є *текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів*. За результатами оцінювання рівня функціонування названих виробництв, зокрема їх імпортозалежності та експортоорієнтованості, а також на підставі проведеного порівняльного аналізу структури виробництв легкої промисловості в регіональному розрізі за видами продукції та сегментами її споживання [13] окреслено проблеми та перспективи розвитку легкої промисловості в Україні.

Основною проблемою, яка гальмує розвиток вітчизняних текстильних виробництв, є висока залежність від імпортних сировини, матеріалів і комплектуючих, зокрема тканин (передусім з бавовни та льону), шкіри, вовни, фурнітури, ниток, а також основних засобів. Єдиним шляхом вирішення цієї проблеми є створення або відновлення чи

модернізація потужностей (підприємств) з переробки вовни, льону, технічної коноплі, бавовни, а також для виробництва штучних і синтетичних волокон. Організаційна форма реалізації потенціалу розвитку текстильних виробництв в Україні – це аграрно-промислові парки (до яких увійдуть ефективні промислові та сільськогосподарські підприємства) у тих регіонах, які мають сприятливі умови для вирощування та заготівлі названих видів сировини.

Другою, не менш важливою, проблемою є низька цінова конкурентність продукції вітчизняного текстильного виробництва на внутрішньому ринку, спричинена сприятливими умовами для офіційного та «сірого» імпорту вживаного одягу та взуття, нелегального внутрішнього випуску, а також контрабанди тканин і готових виробів. Вирішення цієї проблеми лежить у площині створення конкурентних умов для учасників внутрішнього ринку продукції текстильних та інших виробництв шляхом ліквідації тіньового товарообороту внаслідок обов'язкового

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

запровадження реєстраторів розрахункових операцій (зокрема програмних); ліцензування діяльності торгівців вживаним одягом і взуттям; збільшення (за умови несуперечності з правилами СОТ) ставок мита й ПДВ на імпорту одягу, взуття, а також сировини, тканин, фурнітури та іншої продукції легкої промисловості, яка має фактичний і перспективний потенціал виготовлення в Україні.

Третьою проблемою, яка стримує розвиток вітчизняної легкої промисловості, є зорієнтованість значної частини виробництв (надто в Західному регіоні) на виготовленні продукції з давальницької сировини. Безальтернативним шляхом вирішення цієї проблеми є відкриття національних виробництв із виготовлення продукції, яка здатна замінити

давальницьку сировину, а також створення в Україні підприємств з подальшої переробки (чи використання) готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на підприємствах, які працюють.

З огляду на наявний природно-ресурсний потенціал України, одним з найперспективніших напрямів розвитку вітчизняної переробної промисловості є *деревообробка*. Понад 40% виробництва вітчизняної деревообробної продукції припадає на Західний регіон, чотири області якого (поряд із Житомирською і Київською) володіють найвищим потенціалом заготівлі деревини та її промислової переробки (табл. 2).

Таблиця 2

Групування регіонів України за потенціалом заготівлі деревини та її промислової переробки

№ групи	Характеристика групи	2010 р.	2019 р.
I	Значні обсяги заготівлі ліквідної деревини та виробництва продукції її промислової переробки	Волинська обл. Житомирська обл. Івано-Франківська обл. Київська обл. Львівська обл. Рівненська обл. Чернігівська обл.	Волинська обл. Житомирська обл. Івано-Франківська обл. Київська обл. Львівська обл. Рівненська обл.
II	Значні обсяги промислової переробки ліквідної деревини при невеликих обсягах її заготівлі	Дніпропетровська обл. Донецька обл. Луганська обл. Харківська обл.	Дніпропетровська обл. Луганська обл. Харківська обл.
III	Невеликі обсяги промислової переробки ліквідної деревини при значних обсягах її заготівлі	Вінницька обл. Закарпатська обл. Сумська обл. Чернівецька обл.	Закарпатська обл. Сумська обл. Хмельницька обл. Чернігівська обл.
IV	Невеликі обсяги заготівлі ліквідної деревини та її промислової переробки	Хмельницька обл. Запорізька обл. Кіровоградська обл. Миколаївська обл. Одеська обл. Полтавська обл. Тернопільська обл. Херсонська обл. Черкаська обл.	Вінницька обл. Донецька обл. Запорізька обл. Кіровоградська обл. Миколаївська обл. Одеська обл. Полтавська обл. Тернопільська обл. Херсонська обл. Черкаська обл. Чернівецька обл.

Джерело: авторська розробка.

Деревообробна промисловість є стратегічним експортоорієнтованим сегментом національної економіки. За результатами оцінювання структури та динаміки реалізації деревообробної продукції в Україні, а також ґрунтовних досліджень виробничого та експортного потенціалу вітчизняних деревообробних виробництв та аналізу їх технологічної спеціалізації (за основними видами продукції) визначено перспективні напрями розвитку деревообробної промисловості в областях Західного регіону. Це дозволило визначити базові стратегії реалізації потенціалу розвитку деревообробних виробництв в областях названого регіону, зорієнтовані на внутрішній і зовнішній ринки збуту продукції [13].

Україна володіє колосальним виробничим і експортним потенціалом у сегменті агропереробки, однак вітчизняний АПК дотепер перебуває в стадії глибокої трансформації від пострадянських правил і стандартів функціонування до світових, передусім європейських. Зокрема, на борошно в Україні переробляється мізерна частка (6,54% у 2018 р.) виробленого зерна (пшениці і жита). Основними

причинами є зменшення попиту на продукцію борошномельного виробництва на внутрішньому споживчому ринку, а також обсягів промислового використання борошна. Водночас закриття російського ринку збуту харчових продуктів і натомість відкриття ринку ЄС стимулювало модернізацію технологій випуску м'ясо-молочної продукції, підвищення її якості та розширення асортименту. Але в Україні дотепер існує низка невирішених взаємопов'язаних проблем, які гальмують динаміку розвитку переробних виробництв. Зокрема, у сегменті виробництва м'яса та м'ясних продуктів основною проблемою є скорочення сировинної бази, передусім у свинарстві і скотарстві: 66,5% поголів'я ВРХ і 42,37% свиней в Україні виробується в господарствах населення, які перманентно не здатні забезпечити належні технологічні, санітарні та організаційні умови для заготівлі якісних сортів м'ясної сировини у великих обсягах.

Комплексні дослідження стану, динаміки та ефективності функціонування зерно-, м'ясо- і

молокопереробних виробництв в Україні, зокрема в регіональному розрізі [14; 15; 16], дозволили виділити основні проблеми цього сегмента вітчизняної переробної промисловості:

- зменшення завантаженості потужностей борошномельних виробництв і низький рівень їхньої рентабельності (1,7%);
- скорочення обсягів м'ясної сировини (свинини та яловичини) для промислової переробки та значна витратність останньої;
- незадовільна кормова база тваринництва (дорогі, але здебільшого неякісні корми);
- недостатній потенціал і низька якість молочної сировини для промислової молокопереробки;
- наявність тіншового сегмента та високого ступеня фальсифікату на внутрішньому ринку молочної продукції;
- обмеженість українського експорту молочної продукції за зростання її імпорту.

Перспективні напрями розвитку агропереробних виробництв в Україні:

- створення виробничих потужностей для поглибленої переробки зернових культур, зокрема виготовлення харчових добавок і концентратів (крохмалю, глюкозно-фруктозних сиропів та ін.), а також тари (біопластику) для продукції харчової промисловості;
- організація безвідходних виробництв, що передбачає максимальне включення в промислову обробку молочної сировини (включно з вторинною) та виготовлення на цій основі конкурентоспроможної продукції тривалого терміну придатності (молочного цукру, гідролізатів молочного жиру та білка, похідних лактози та ін.);
- задоволення внутрішнього попиту й нарощування експортного потенціалу в сегменті нішевих (еко- та преміальних) видів м'ясної та молочної продукції, що стимулюватиме розвиток малого та середнього агробізнесу, передусім у гірських регіонах.

Механізми реалізації потенціалу розвитку агропереробних виробництв:

- упровадження інноваційних технологій вирощування зернових культур та одночасне підвищення рівня технічного оснащення борошномельних виробництв задля покращення якості готової продукції із забезпеченням вимог світових стандартів;
- стимулювання кооперації та інтеграції (горизонтально-вертикальної) сільськогосподарських і промислових товаровиробників у процесах первинної обробки, заготівлі та реалізації виготовленої продукції; розвиток транспортної інфраструктури в сільській місцевості;
- розроблення та реалізація відповідних програм зі стимулювання розвитку молочного тваринництва на середньо – і довгостроковий періоди (з огляду на високу тривалість окупності інвестицій у молочне тваринництво); сприяння адаптації виробників молочної сировини та молочних продуктів до європейських технологічних норм виробництва й контролю якості продукції;

- удосконалення промоції та логістики просування товарів вітчизняної харчової промисловості на світовий ринок задля уникнення потенційних втрат за ціною та якістю.

Висновки. Для економіки України характерний загалом високий рівень імпортозалежності – частка імпорту у внутрішньому споживанні продукції переробної промисловості становить понад 50%, тоді як у країнах-членах ЄС середнє значення цього показника знаходиться на рівні $\approx 37\%$. Найбільше економіка України залежить від матеріалів і комплектуючих таких переробних виробництв: хімічних речовин і хімічної продукції ($>80\%$), текстильного виробництва, одягу, шкіри та інших матеріалів ($>60\%$). Фактично це означає, що вітчизняні підприємства та організації не лише виробничої, але й інших сфер (фінансової, соціальної) не можуть функціонувати без імпортних товарів хімічної промисловості та легкої промисловості. Звідси очевидними є напрями імпортозаміщення в Україні, які стосуються передусім названих виробництв. Ще одним аргументом на користь зниження імпортозалежності вітчизняної економіки від продукції хімічної та легкої промисловості є те, що саме ці виробництва стали пріоритетами розвитку промисловості Польщі з моменту підписання нею Угоди про асоціацію і вступу до ЄС.

Розвитку хімічної промисловості в Україні сприяють сильні сторони цього сектору переробної промисловості, зокрема забезпеченість власною мінеральною сировиною, перспективний внутрішній і зовнішній ринки. Проте залишаються невирішеними низка проблем, які лежать у площині постачання конкурентної за ціною сировини (передусім для виробництв органічної хімії), пошуку капіталовкладень для кардинального покращення технологічного рівня виробництв основної хімії та підвищення конкурентоспроможності їхньої продукції. Вирішення цих та інших проблем вітчизняної хімічної промисловості неможливе без її системного структурного реформування в напрямі зростання частки високотехнологічної продукції в структурі виробництва, диверсифікації сировинної бази, впровадження інновацій із залученням державної підтримки секторального розвитку, зокрема на регіональному рівні. Отже, перспективи розвитку хімічної промисловості в Україні слід розглядати крізь призму активізації діяльності базових виробництв неорганічної та органічної хімії, зниження імпортозалежності національної економіки за окремими видами хімічної продукції, зміни структури експорту хімічної продукції відповідно до стандартів індустріальних країн-членів ЄС.

Розвиток української легкої промисловості стримує наявність трьох ключових проблем: 1) висока залежність від імпортних сировини, матеріалів і комплектуючих, а також основних засобів; 2) низька цінова конкурентність продукції вітчизняного виробництва на внутрішньому ринку; 3) зосередженість значної частини виробництв на виготовленні продукції з давальницької сировини. Відтак пріоритетним завданням є відновлення (з подальшим нарощуванням) сировинного забезпечення текстильних та інших виробництв в

Україні. Для вирішення цього завдання потрібне створення чи модернізація потужностей (підприємств) з переробки вовни, льону, технічної коноплі, бавовни, а також для виробництва штучних і синтетичних волокон. Другим (не менш важливим) завданням є забезпечення конкурентних умов для учасників внутрішнього ринку продукції текстильних та інших виробництв, що потребує розроблення і впровадження відповідних нормативних, технічних і кадрових заходів, спрямованих на ліквідацію потоків «сірого» імпорту одягу та взуття в Україну, а також нелегального внутрішнього випуску.

Шосте місце України в Європі за запасом деревини і сьоме за обсягом заготівлі ліквідної деревини свідчить про наявність достатнього сировинного потенціалу для забезпечення динамічного розвитку деревообробної промисловості. Проте серед основних проблем, які гальмують розвиток деревообробних виробництв в Україні, домінують такі: обмежений доступ вітчизняних підприємств до сировини (що обумовлено нерегульованістю внутрішнього ринку реалізації деревини) та тіньові операції в господарській (зокрема зовнішньоекономічній) діяльності деревообробного сектору. Тому вважаємо економічно доцільним створення інтегрованих підприємницьких структур, передусім у Західному регіоні, більшість областей якого володіють значним потенціалом заготівлі ліквідної деревини. Комплексна взаємодія лісопромислового та інфраструктурного секторів економіки дозволить забезпечити потреби деревообробних підприємств у сировині, організувати їх взаємовигідну взаємодію з лісозаготівельними підприємствами, максимально повно реалізувати потенціал сектору деревообробки в регіоні, а також підтримати й стимулювати інвестиційну активність. У підсумку це сприятиме формуванню високого рівня конкурентоспроможності вітчизняної деревообробної продукції, виходу її на зовнішні ринки та зростанню ефективності деревообробних виробництв.

Україна володіє потужним сировинним потенціалом для розвитку виробництв харчової промисловості, зокрема в сегменті виготовлення продуктів із зерна, передусім борошна. Відтак для зростання світового попиту на продукти із зерна та борошна Україні потрібна потужна, диверсифікована харчова промисловість, перспективним сегментом якої вбачається поглиблена переробка зернових. Стимулювання розвитку таких виробництв може стати дієвим інструментом реалізації політики імпортозаміщення та посилення присутності вітчизняних товаровиробників на преміальних ринках продукції з високою доданою вартістю.

Перспективною формою забезпечення розвитку малих агропереробних виробництв (дрібних фермерських чи індивідуальних), які домінують у Західному регіоні, є кооперація їх для спільного виробництва, доступу до фінансових і матеріальних ресурсів і просування своєї продукції. Організаційно-економічною формою подальшого розвитку таких кооперативів в Україні вбачається інтеграція їх у діяльність аграрно-промислових парків, які певною мірою є аналогами індустріальних парків. Цей механізм може бути задіяний у регіонах, де є умови, придатні для вирощування тих чи інших видів тварин,

передусім у контексті кількісного та якісного покращення сировинного забезпечення м'ясопереробних виробництв.

Список використаних джерел

1. Penrose E. T. *The Theory of the Growth of the Firm*. Oxford University Press, 2009. 4th edition. 304 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/0198289774.001.0001>
2. Pfeffer J., Salancik G. R. *The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective*. New York: Harper & Row, 1978. 300 p.
3. Grant R. M. *The Resource-based Theory of Competitive Advantage: Implications for Strategy Formulation*. *California Management Review*. 1991. Vol. 33. Pp. 114-135. DOI: <https://doi.org/10.2307/41166664>
4. Teece D. J. *Dynamic Capabilities and Strategic Management: Organizing for Innovation and Growth* [Reprint Edition]. *Strategic Management Journal*. 1997. Vol. 18. Pp. 509-534.
5. Hamel G., Prahalad C. K. *Competing for the Future*. Boston: Harvard Business School Press, 1994. 327 p.
6. Barney J., Wright M., Ketchen D. J. *The Resource-based View of the Firm: Ten Years after 1991*. *Journal of Management*. 2001. Vol. 27(6). Pp. 625-641. DOI: <https://doi.org/10.1177/014920630102700601>
7. Дюран Т. Алхимия компетенции. *Стратегическая гибкость* / [Г. Хэмел, К. Прахалад, Г. Томас, Д. ОНил]; пер. с англ. СПб.: Питер, 2005. С. 281-305.
8. *Переробна промисловість регіонів України: проблеми та перспективи розвитку*: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. С. О. Іщук. Львів, 2020. 341 с. (Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»). URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200002.pdf>
9. National accounts aggregates by industry. *Eurostat*: Website. 2021. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a64&lang=en
10. Таблиця «витрати-випуск» за 2018 рік (в основних цінах). *Державна служба статистики України*: сайт. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/05/zb_tv_v_18.pdf
11. STAN Input-Output: Imports content of Exports, 2012. *Eurostat*: Website. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STAN_IO_M_X
12. Іщук С. О., Созанський Л. Й. Регіональні аспекти розвитку виробництв легкої промисловості в Україні. *Регіональна економіка*. 2019. № 4(94). С. 64-73. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-4-5>
13. Іщук С. О., Коваль Л. П. Потенціал розвитку деревообробних виробництв у Західному регіоні України та напрямки його реалізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. 2020. Вип. 1(141). С. 45-51. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-1-7>
14. Іщук С. О. Оцінка потенціалу виробництва борошна та продукції з нього в Україні: регіональний

вимір. *Економічний вісник ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет*: зб. наук. пр. 2020. № 1(11). С. 68-78. DOI: <https://doi.org/10.32434/2415-3974-2020-11-1-68-78>

15. Ішук С. О. Сучасний стан і ключові тенденції заготівлі та промислового виробництва м'яса у регіонах України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. Т. 1(21). С. 155-164.

16. Ішук С. О., Ляховська О. В. Розвиток молокопереробних виробництв у регіонах України: сировинний аспект. *Регіональна економіка*. 2020. № 1(95). С. 42-51. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-1-5>

References

1. Penrose, E. T. (2009). *The Theory of the Growth of the Firm*. Oxford University Press. 4th edition. DOI: <https://doi.org/10.1093/0198289774.001.0001>

2. Pfeffer, J., & Salancik, G. R. (1978). The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective. New York: Harper & Row.

3. Grant, R. M. (1991). The Resource-based Theory of Competitive Advantage: Implications for Strategy Formulation. *California Management Review*, 33, 114-135. DOI: <https://doi.org/10.2307/41166664>

4. Teece, D. J. (1997). Dynamic Capabilities and Strategic Management: Organizing for Innovation and Growth [Reprint Edition]. *Strategic Management Journal*, 18, 509-534.

5. Hamel, G., & Prahalad, C. K. (1994). *Competing for the Future*. Boston: Harvard Business School Press.

6. Barney, J., Wright, M., & Ketchen, D. J. (2001). The Resource-based View of the Firm: Ten Years after 1991. *Journal of Management*, 27(6), 625-641. DOI: <https://doi.org/10.1177/014920630102700601>

7. Durand, T. (2005). Alkhimiya kompetentsii [Alchemy of Competence]. In *Strategicheskaya gibkost' [Strategic flexibility]* (pp. 281-305).. [G. Hamel, K. Prahalad, G. Thomas, D. O'Neill]. Trans. from English. Sankt Petersburg: Piter. [in Russian].

8. Ishchuk, S. O. (Ed.) (2020). Pererobna promyslovist' rehioniv Ukrayiny: problemy ta perspektyvy rozvytku [Processing industry of the regions of Ukraine: problems and prospects of development]. Lviv: Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. (Series «Regions: monitoring, forecasts, models»). Retrieved from <http://ird.gov.ua/irdp/p20200002.pdf> [in Ukrainian].

9. National accounts aggregates by industry (2021). *Eurostat*: Website. Retrieved from http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=n_ama_10_a64&lang=en

10. Tablytsya «vytraty-vypusk» za 2018 rik (v osnovnykh tsinakh) [Cost-output table for 2018 (in basic prices)] (2020). *State Statistics Service of Ukraine*:

Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/05/zb_tv_18.pdf [in Ukrainian].

11. STAN Input-Output: Imports content of Exports (2012). *Eurostat*: Website. Retrieved from https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STAN_IO_M_X

12. Ishchuk, S. O., & Sozanskyy, L. Yo. (2019). Rehional'ni aspekty rozvytku vyrobnytstv lehkoyi promyslovosti v Ukrayini [Regional aspects of the development of light industry in Ukraine]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 4, 64-73. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-4-5>

13. Ishchuk S. O., & Koval, L. P. (2020). Potensial rozvytku derevoobrobnykh vyrobnytstv u Zakhidnomu rehioni Ukrayiny ta napryamky yoho realizatsiyi [The potential for the development of woodworking industries in the Western region of Ukraine and the directions of its implementation]. In *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [Socio-economic problems of the modern period of Ukraine]*: Vol. 141(1) (pp. 45-51). [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-1-7>

14. Ishchuk, S. O. (2020). Otsinka potentsialu vyrobnytstva boroshna ta produktsiyi z n'oho v Ukrayini: rehional'nyy vymir [Assessment of the production potential of flour and flour products in Ukraine: a regional dimension]. In *Ekonomichnyy visnyk DVNZ «Ukrayins'kyy derzhavnyy khimiko-tekhnologichnyy universytet [Economic Bulletin of the Ukrainian State University of Chemical Technology]*: Vol. 1(11) (pp. 68-78). DOI: <https://doi.org/10.32434/2415-3974-2020-11-1-68-78>

15. Ishchuk, S. O. (2020). Suchasnyy stan i klyuchovi tendentsiyi zahotivli ta promyslovoho vyrobnytstva m'yasa u rehionakh Ukrayiny [Current situation and key trends of meat procurement and industrial production in regions of Ukraine]. *Ekonomichnyy chasopys Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky – Economic journal of Lesia Ukrainka Eastern European National University*, 1(21), 155-164. [in Ukrainian].

16. Ishchuk, S. O., & Lyahovska, O. V. (2020). Rozvytok molokopererobnykh vyrobnytstv u rehionakh Ukrayiny: syrovynnyy aspekt [Development of dairy productions in the regions of Ukraine: raw material aspect]. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, 95(1), 42-51. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-1-5> [in Ukrainian].

Статтю підготовлено в рамках виконання відомчої теми «Наукові засади структурної трансформації промислового сектора економіки регіонів України» (ДР № 0120U002104).

Надійшло 11.02.2021 р.